

past and present. Engaging with the notion of diaspora and the concept of queering ethnicity, the book moves beyond the binary of citizen and foreigner, an essentialist understanding of ethnicity and models of identity. Moreover, while the studies of the cultural productions of European minorities have mostly focused on mainstream forms of art, the book focuses its attention on the less respected spheres of vernacular culture and public art, creating a new type of cultural archive with a variety of cultural texts (spoken word poetry, drag performances, wearing of the hijab by some European Muslimas, etc.), inserting racialized populations into the European body.

Imre, Anikó. 2005. "Whiteness in Post-Socialist Eastern Europe: The Time of the Gypsies, the End of Race." *Postcolonial Whiteness: A Critical Reader in Race and Empire*, ed. by A. J. Lopez, 79-102. Albany: State University of New York Press.

Ганна Гнедкова

«Пастка толерантності», або Крок уперед і два назад

Walters, Suzanna Danuta. *The Tolerance Trap: How God, Genes, and Good Intentions Are Sabotaging Gay Equality*. New York: NYU Press, 2014, 343 pp.

П'ять років, що минули з дати першої публікації «Пастки толерантності» (*The Tolerance Trap*) Сюзанни Данути Волтерс, не лише не підважили актуальності цієї монографії, а й ще раз продемонстрували доцільність її основної і на перший погляд контрверсійної тези: толерантність і прийняття – не те, чого повинно прагнути по-справжньому демократичне суспільство.

У вступному слові авторка повертає читачок і читачів до першопочаткового вжитку слова «толерантність». Вона нагадує, наприклад, що в пізній середньоанглійській мові слово «толерантність» позначало уміння терпіти біль і нещастя. А середньовічні лікарі вивчали ту межову дозу отруйної речовини, яку організм здатний «толерувати» в собі й перевищення якої спричиняє реакцію відторгнення. Навіть сьогодні, як стверджує авторка, слово «толерантність» зберігає це негативне забарвлення, адже «толерувати» можна лише щось погане, неправильне або неприємне. Цитований у монографії Славою Жижек, «славний» своїми подекуди не менш контрверсійними тезами, називає таку толерантність зверхньою (*patronizing*). Сюзанна Волтерс – самосхвальною (*self-congratulatory*) і непродуктивною як для тих, хто толерує, так і для тих, кого толерують.

«Пастка толерантності» полягає в тому, що ті, кого толерують, погоджуються бути толерованими, а отже – асимільованими, припасованими, нівельованими Іншими. Рух ЛГБТК, на думку Волтерс, призабув не тільки оригінальне значення «толерантності», на яку був змушений

пристати, а й свої оригінальні вимоги: повагу до відмінностей, а не всупереч відмінностям, досягнення повних – а не часткових і окремих – прав у громадянському суспільстві. Попри значний і неочікувано стрімкий для науковиці, народженої у 70-х роках, поступ у цьому питанні, вона відмовляється коритися новому метанаративу – наративу загального прогресу (*the progress narrative*). Дискурс толерантності, який обрали для себе представниці й представники обох «таборів», видається їй красивими шатами, які сором'язливо прикривають досі не вирішену проблему. Натомість, якщо не буде проблеми, зникне й потреба в толерантності до неї.

Сюзанна Волтерс саркастично «деконструює» дискурс найвідоміших американських активісток та активістів по обидва боки уявних барикад. Перший розділ її монографії присвячено історичній трансформації практики «камінг-аутів». Другий розділ унаочнює те, як спроби пояснити сексуальну орієнтацію індивіда генетичною обумовленістю, божою даністю чи, навпаки, особистим вибором можуть ставати навпереміну аргументами як «за», так і «проти» визнання права не-гетеросексуальності на існування. У третьому розділі авторка зосереджується на праві, яке рух ЛГБТК частково виборів для себе, а саме, праві на укладання шлюбу. Четвертий розділ, на протигагу третьому, привертає увагу до численних прав, яких ЛГБТК-спільнота іще не досягла і за які після «шлюбного тріумфу» бореться менш активно, серед них – право мати дітей.

Стиль цих розділів есеїстичний, мова – легка й доступна, а влучні заголовки рясніють алюзіями на американську поп-музику: «Better Put a Ring on It», «Born This Way», «Will the Real Homosexual Please Stand Up!» тощо. Приклади, наведені авторкою в тексті, також впізнавані для пересічних читачок і читачів, адже вони узяті з промов найвідоміших постатей у сфері кіно, телебачення, політики та правозахисту і покликані відображати той мейнстрим-дискурс навколо ЛГБТК, який Волтерс критикує й підважує контрприкладми, запозиченими з так само тиражованих американських новин або із власної біографії. Її мета – показати, яким чином масова культура спотворює засадничі ідеї «інтегрованих» меншин, ігнорує відмінності й підкреслює подібності, репрезентує замість презентувати.

На зміну першому етапу боротьби ЛГБТК за свої права, який характеризувався замовчуванням усього, що суперечило «канонізованій» гетеросексуальності й розповсюдженням відверто гомофобної культури, прийшов другий етап, супроводжуваний позірним включенням образу переважно по-голлівудськи привабливого й переважно білого гея до популярних кінострічок і замовчуванням гомофобії, яка усе ще існує навіть стосовно такого «прийнятного», комерційного образу гея в реальних родинях, у реальних школах і на реальній роботі. Тож надто квапливо було би святкувати перемогу й називати американське суспільство на цьому другому і не останньому етапі боротьби «постгомофобним».

«Толеруються» лише ті, хто відмовляються від своєї відмінності, – Волтерс називає цей процес *de-gaying gayness*, – і в цьому випадку аргумент «ми такі самі, як і ви», звернений до гетеронормативного суспільства, грає насправді проти них. Кохання, шлюб, батьківство досі лишаються, на переконання Волтерс, «гетеросексуалізованими»: замість вбачати в «нетрадиційній» родині потенціал для змін, альтернативу звичному вихованню, інший прояв кохання, традиціоналісти намагаються приписати одній із мам-лесбійок материнську, а іншій – батьківську роль, поставивши гетеросексуальність у «нормативний» центр аналогії.

Варто зазначити, що соціологиня Сюзанна Волтерс, застерігаючи від подібних небезпечних і невинуватих аналогій, дозволяє собі не менш ризиковані узагальнення, порівнюючи гомофобні та антисемітські аргументи або роблячи висновки про настрої в сучасній Америці на основі нечисленної вибірки «мейнстримних» ключових фігур. Автобіографічні історії, пов'язані з рідними людьми, яким авторка присвятила свою працю, – з бажаною дочкою Еммою, народження якої в результаті штучного запліднення стало справжнім когнітивним дисонансом для консервативної директорки католицького університету, і з матір'ю Мерієнн, яка довго не могла змиритися з «камінг-аутом» Сюзанни, – також не надаються до есеїстично гіперболізованих підсумків про різницю поколінь, хоч і, безперечно, викликають сильну читацьку симпатію.

Сюзанна Волтерс, втім, не дбає про симпатію навіть тих, хто «на її боці», і виступає за права ЛГБТК: її головний закид активістському руху – відхід від радикальних позицій і підлаштування під «безпечний» образ, запропонований гетеросексуальним маскультом. Приміром, «дароване» ЛГБТК право на шлюб вона називає «Троянським конем», що його не слід приймати, щоб не уподібнюватися гетеросексуальним дарувальникам, які не визнають не закріплених шлюбом відносин.

Толерантність як нова форма пасивної байдужості – такий рішучий діагноз ставить Сюзанна Волтерс американському суспільству у стислому й зграбному вступі, розписуючи очевидні симптоми хвороби і стадії захворювання в подальших чотирьох розділах. Метод лікування, означений нею у висновку, – «холодний душ» для суспільства: замість наполягати на тому, що інтеграція ЛГБТК-спільноти не похитне усталеного гетеросексуального ладу, потрібно наголошувати на тих оздоровчих змінах, які принесе ЛГБТК-культура. А саме, на широті поглядів у дітей, вихованих без замовчування індивідуальних відмінностей, на потужному внеску досі маргіналізованих ЛГБТК-людей в американське мистецтво, на свободі самовираження і самоідентифікації. І хоча «Пастка толерантності» написана про Америку і розрахована передовсім на американську аудиторію, її діагноз може стати в пригоді і в Україні.

Про авторок

Маріам Агамян – блогерка і драматургиня. Пише про расизм, фемінізм, мистецтво.

Катерина Буркуш має PhD з історії від Європейського університету у Флоренції (EUI) та ступінь магістра з гендерних студій від Центрально-європейського університету (Будепешт, Угорщина). Вона досліджує соціальну та культурну історію пізньорадянського періоду через призму усної історії. Зокрема, її цікавлять теми міграції, гендеру та антропології праці в пізньому СРСР. Деякі результати її досліджень опубліковані в журналі «Labor History».

Джек Галберстам – професор Колумбійського університету (Нью-Йорк). Автор п'яти книг і низки інших публікацій у царині квір-теорії, гендерних аспектів культури, критики гетеро- і гомонормативності, циснормативності, расизму і трансфобії. Найвідомішими є книжки «Female Masculinity» (1998), «In a Queer Time and Place: Transgender Bodies, Subcultural Lives» (2005), «The Queer Art of Failure» (2011), «Trans: A Quick and Quirky Account of Gender Variability» (2018) тощо.

Ганна Гнедкова – літературознавиця, перекладачка. Магістерка філології Києво-Могилянської академії та компаративістики Віденського університету. Перекладає з німецької та англійської мов для численних українських видавництв: «КМ-Букс», «Знання», «Видавництво Жупанського», «Новий Самокат» і «Видавництво». Пише рецензії та огляди для сайтів «Читомо» та «Yakaboo».

Синтія Енло – професорка катедр міжнародного розвитку, політичних наук та жіночих і гендерних студій Кларк університету (США), авторка п'ятнадцяти книг із феміністичної тематики. Дослідження Синтії Енло розкривають взаємодії гендерних і гендерованих політик на рівнях окремих держав і міжнародних відносин, розвивають феміністичну критику капіталістичної глобалізації праці та її зв'язку з мілітаризацією та економікою воєн. Наскрізною темою публікацій Синтії Енло є взаємодія динамік гендерних режимів із расовими, етнічними та національними ідентичностями. Серед інших численних нагород і премій, ім'я Синтії Енло викарбуване на Стіні Гендерної Справедливості, встановленій 2017 року в Міжнародному кримінальному суді в Гаазі.

Марія Маєрчик – кандидатка історичних наук, історикиня культури, спеціалістка з соціальної антропології, старша наукова працівниця Інституту народознавства НАН України, співзасновниця і заступниця директорки «Центру культурно-антропологічних студій» (НДО). Авторка монографій «Ритуал і тіло: структурно-семантичний аналіз українських обрядів родинного циклу» (2011), «Криптадії Федора Вовка: винайден-

ня сороміцького. Етнографія сексуальності на межі ХІХ–ХХ століть» (2018). Наукові інтереси охоплюють антропологію та історію сексуальності, генеалогію знань, феміністичні та квір-епістемології, гендерну теорію, пост/деколоніальні студії, сучасний фемінізм в Україні.

Анна Нікогосян – квір-феміністська активістка, магістерка з гендерних та студій сексуальності й культури в Манчестерському університеті, стипендіатка британської урядової стипендії Чівнінг. Засновниця Феміністичної бібліотеки в Єревані – неінституціоналізованого простору для феміністичної освіти, виробництва знань, організації та опору. Цікавиться феміністичним активізмом, квіром, критикою неоліберального фемінізму і повсякденною мілітаризацією Вірменії.

Леся Пагуліч – феміністка та квір-активістка й дослідниця. Працювала в Міжнародній жіночій лізі за мир і свободу, ВБО «Всеукраїнська мережа людей, що живуть з ВІЛ/СНІДом» та Всеукраїнському союзу жінок, котрих зачепила епідемія ВІЛ/СНІД. Також була активісткою ініціативи «Феміністична Офензива» (Київ) й учасницею міжнародної програми підтримки освіти «Гендер, сексуальність і влада». Магістерка й докторантка жіночих, гендерних і студій сексуальності Університету штату Огайо. Наукові інтереси охоплюють сфери постсоціалістичних, деколоніальних, квір-студій та критичних студій раси.

Дар'я Попова – соціологиня та активістка. Закінчила бакалаврат із соціології в НаУКМА та магістратуру з гендерних студій у Лундському університеті. Була активісткою різноманітних феміністичних і лівих платформ в Україні та Швеції включно з «Феміністичною Офензивою», «Фемсолушн» та студентською профспілкою «Пряма Дія». Також була координаторкою гендерного напрямку в журналі соціальної критики «Спільне». Серед її наукових інтересів неоліберальні трансформації та їх легітимація, фемінізація бідності та гендерно обумовлене насильство, альтернативи ринковій економіці.

Наталка Чех – квір-анархо-феміністка, співавторка феміністичного угруповання «Сіль», яке займається як темою низового феміністичного мистецтва, так і самим цим мистецтвом; співавторка медіапроекту «Время рожать», що висвітлює новини через оптику феміністичної критики; авторка статей про низькооплачувану жіночу роботу та жіночу бідність в Україні; магістерка філософії; перекладачка феміністичних текстів.

гео шаровара – квір-феміністка, низове активістко, перекладачко, учасни_ця низових квір та феміністичних ініціатив, незалежн_а дослідни_ця. Сфера наукових зацікавлень: фемінізм та квір-теорія на пострадянському просторі; фемінізм в поп-культурі, мист_кня та культурн_а критик_иня, редактор_ко та учасни_ця ініціативи «ЗБОКУ» (<https://www.facebook.com/zbokuart/>)